

PAPAĞAN VE BAKKAL HİKAYESİNİN SEMBOLİK AÇIDAN İNCELENMESİ EXAMINING THE HE STORY OF THE PARROT AND THE GROCER FROM THE PERSPECTIVE OF SEMIOTICS

بررسی حکایت طوطی و بقال از منظر نشانه معنا شناسی

BÜLENT AKDAĞ

Abstract

Sayı 3, ss., 01-10.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 24.01.2024

Kabul Tarihi: 31.03.2024

Değerlendirme: Çift Taraflı Kör Hakemlik

Etik Bildirim: lisaniyatstudies@gmail.com

İntihal Denetimi: Yapıldı. (Intihalnet)

Etik Beyan: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Lisans Bilgisi: Dergimizde yayımlanan çalışmaların telif hakları dergimize ait olup, CC-BY-NC-ND lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Issue 3, pp., 01-10.

Article Type: Research Article

Submitted: 24.01.2024

Accepted: 31.03.2024

Evaluation: Double-Blind Review

Ethics Declaration: lisaniyatstudies@gmail.com

Plagiarism Check: Done. (Intihalnet)

Ethics Statement: This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained through a literature review/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to throughout the preparation, and all references are cited in the bibliography.

License Information: The copyrights of the studies published in our journal belong to our journal and are published as open access with the CC-BY-NC-ND license.

Atıf Bilgisi / Reference Information:

AKDAĞ, B. (2024). EXAMINING the STORY of the PARROT and the GROCER FROM the PERSPECTIVE of SEMIOTICS, *Lisaniyat Studies Uluslararası Filoloji Araştırmaları Dergisi*, 3, 01-10

Bülent Akdağ

Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı Erzurum

bulent_akdag_25@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-9525-9362

In this research, we have investigated the narrative "The story of the grocer and the parrot when the parrot pouring oil in the shop" from the eleventh section of Rumi's Masnavi. This narrative has been examined from the perspective of literary semiotics and literary discourse analysis from the point of view of Greimas (1966). The descriptive research method is a library based on the collection of data and information from previous data sources and then based on inferential statistical analysis and using the theories and definitions of Greimas, they have been categorized and evaluated. The results of the research show that the discourse that dominates this narrative is an active and prescriptive discourse, and in the middle of the narrative, a tense discourse is formed that, due to the tension that is imposed by the tense person on the tense person, a memory of the tense. The discourse governing the narrative is a composite discourse that follows the action discourse system in one part of the narrative and the tension discourse system in another part.

Keywords: Semiotics, analysis of literary discourse, grimaces, tense discourse, action discourse, agent, agental..

Özet

Bu çalışmada Mevlana'nın mesnevi manevisin on birinci bölümünde yer alan " dükkâna yağ döken papağan ile bakkal sahibinin " hikayesi incelenmiştir. Bu çalışma sembolik – edebi anlambilim ve edebi söylem analizi olarak Greimas (1966) açısından ele alınmıştır. Çalışma kütüphane ortamında elde edilen bilgilerin önceki kaynaklardan hazırlanan bilgilerin toplanması ve daha sonra istatistiksel analiz ve germesin izahatlarına göre değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre genellikle eylem ve kuralcı söylemler olup, söylemler arasında gergin söylem şekillenmekte ve bu gergin söylemler gergin şahıs tarafından eyleme müsait olan şahsa aktarılmaktadır. Hikâyenin sonuna kadar gergin şahıs rivayetiyle bir eksiklik söz konusu ve diğer taraftan ise gerginliğine müsait olan şahıs hakkıyla ele alınmamakla beraber hafızasına da eksik bir kıyaslanmanın kazanması görülmektedir. Ortaya çıkan söylemde ise eylem söylemi ve gergin söylemden karışık bir söylem türü görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Sembolik, anlambilim, edebi söylem analizi, Greimas, gergin söylem, eylem söylemi, eylemsel, kuralcı.

در این پژوهش به بررسی روایت "حکایت بقال و طوطی و روغن ریختن طوطی در دکان" از بخش یازدهم دفتر مثنوی معنوی پرداخته‌ایم. این روایت از منظر نشانه-معناشناسی ادبیات و تحلیل گفتمان ادبی از دیدگاه گرمس (1966) مورد بررسی قرار گرفته است. روش پژوهش توصیفی کتابخانه‌ای بوده و بر اساس گردآوری داده‌ها و اطلاعات از منابع پیشین داده‌ها جمع‌آوری و سپس بر پایه تحلیل آماری استنباطی و با بهره‌گیری از نظریات و تعاریف گرمس دسته‌بندی شده و مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند گفتمان غالب بر این روایت گفتمان کنشی و تجویزی بوده و در میانه روایت گفتمانی تنشی شکل می‌گیرد که به واسطه تنشی که توسط شخص تنش‌گزار بر روی شخص تنش‌پذیر وارد می‌شود، نقصانی پدید می‌آید که تا آخر روایت همراه شخص تنش‌گزار است و از سوی دیگر تنش‌پذیر را به ارزیابی نادرستی می‌رساند و قیاسی نادرست بر حافظه تنش‌پذیر حک می‌کند. گفتمان حاکم بر روایت گفتمانی تلفیقی است که در بخشی از روایت از نظام گفتمانی کنشی و در بخشی دیگر از نظام گفتمانی تنشی پیروی می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: نشانه، معناشناسی، تحلیل گفتمان ادبی، گرمس، گفتمان تنشی، گفتمان کنشی، کنشگر، کنش‌گزار.

Extended Abstract

The story of the parrot and the grocer is mentioned in the 11th section of the spiritual Masnavi of Rumi under the title "The story of the grocer and the parrot and the parrot pouring oil in the shop". The story of this story is that; The grocer had a beautiful and loud parrot in his store that talked to the customers and entertained them and took care of the store in the grocer's absence. One day, when the grocer had gone home, a cat entered the store to catch a mouse, and a parrot that was afraid of the cat flew into the store and dropped the oil bottle. When the grocer returned and saw the oil jar broken and the parrot's wings and feathers smeared with oil, he got angry and hit the parrot's head so hard that its feathers fell out and it became bald and stopped talking. When the grocer's anger subsided and he saw that the lamp of his shop was extinguished due to the muteness of the parrot, he regretted it and no matter what he tried, he could not make the parrot speak. After three days, the grocer was in the shop when a bald dervish passed by and a parrot spoke and asked the dervish: Why are you bald? Did you pour oil, too?

In the continuation of the story, Rumi interprets the story and the following verses are the decoding of this story. The array of recognition in this poem has given a special beauty to the story, and these verses have been analyzed from the point of view of the invalidity of analogies and the role of parrots, grocers, oil, and parrot feathers. The main questions of this research are:

- 1- Can the story of the parrot and the grocer be analyzed with the principles of Greimas' literary discourse?
- 2- Is action discourse dominant in this narrative?

And the proposed hypotheses for these questions are as follows:

- 1- Yes, the discourse principles of Graimas are tangible in this narrative.
- 2- Yes, according to Rumi's works, which usually focus on activism, the discourse of action is dominant in the narration.

The theoretical basis of the research is Graimas's narrative program and it has been explained that three main contrasts are examined in this perspective, which are: a- axis of intention: subject-object b- axis of power c- axis of transmission.

In the continuation of the narrative, based on the model of the action narrative system based on Graimas' point of view, each verse has been analyzed and interpreted in the data collection section. In the data analysis section, the prescriptive discourse is dominant in this narrative. However, in some cases we also see induction speech. In most of the verses of the narration, the action is dictated by the shop owner to the parrot. In the middle of the narrative, we reach the forced or inductive discourse system. By confronting the mouse and causing fear, the cat inspires the calm and guarding parrot to jump in the shop and run away, and this jump involves the narrative in a tense discourse. What should not happen, the oil glass breaks, and by punishing the parrot by the grocer, we reach the end of an action discourse, and this itself is the beginning of a new discourse in the narrative.

Another tension-oriented narrative begins with the silence of a parrot. Under the control of the tense situation, the grocer tries all kinds of tricks. He shows new things to the parrot, gives alms to the dervishes, beats himself, and all these actions are for the parrot to talk in any way. In this tension space, we see a pressure zone, which is an area of stress. The parrot is punished, bald and silenced, and we have a large area that focuses on the outside world of the parrot, that is, the agent that caused this situation (grocery) and what he does to restore the parrot to its previous state. Perhaps it is possible to depict a Shushi discourse here. After breaking the container, the parrot no longer enters the action scene and does not perform any action. He has just changed his emotional state and is no longer a speaker, and this has distinguished him from his previous state.

In this narrative, we are faced with a unified discourse that we will face a new combination if we look at the story from any side. On the other hand, we are faced with the grocer's punishment, which is the origin of the action, we have to evaluate the level of stress due to the parrot being beaten, bald, and then shutting down, and it records a new memory for the parrot that "if you break the oil bottle, you will become bald" and this He screams at the dervish of Tas! In the continuation of the narrative, we face a change of roles: the punishment is manifested in the form of tension that the sender, the actor, who is the grocer here, leaves a mark on the body of the actor, which is the speaking part of the parrot, which accompanies him until the end of the space of numbness, and in The control of the action called speaking (which is mixed here with its impotence) accompanies the active parrot.

مقدمه

حکایت طوطی و بقال، در بخش یازدهم دفتر مثنوی معنوی حضرت مولانا و تحت عنوان "حکایت بقال و طوطی و روغن ریختن طوطی در دکان" آمده است. داستان این حکایت از این قرار است که؛ مرد بقالی در دکان خود طوطی زیبا و خوش صدایی داشت که با مشتریان صحبت می کرد و آن ها را سرگرم می نمود و در غیاب بقال، مراقب دکان بود. یک روز که بقال به خانه رفته بود، گربه ای برای گرفتن موشی وارد دکان شد و طوطی که از گربه ترسیده بود در مغازه هراسان پرواز کرد و شیشه روغن را انداخت. وقتی مرد بقال بازگشت و شیشه روغن را شکسته و بال و پر طوطی را آغشته به روغن دید به خشم آمد و چنان بر سر طوطی کوفت که پره های سرش ریخت و کچل شد و دیگر سخن نگفت. وقتی خشم بقال فرونشست و دید که چراغ مغازه اش به واسطه ی لال شدن طوطی بی فروغ شده، پشیمان شد و هر تدبیری به کار بست نتوانست طوطی را به حرف بیاورد. بعد از سه روز، بقال در مغازه بود که درویشی کچل از آنجا عبور کرد و طوطی به حرف آمد که: کز چه ای کل با کلان آمیختی تو مگر از شیشه روغن ریختی

در ادامه داستان، حضرت مولانا به تفسیر داستان می پردازد و بیت های بعدی رمزگشای این حکایت است. آرایه تشخیص¹ در این شعر زیبایی خاصی به حکایت بخشیده است و تفاسیر بسیاری برای این حکایت نوشته شده که در آن ها چند تعبیر مشترک به چشم می خورد:

1- بطلان قیاس

مولانا با چند مثال، قیاس را شرح می دهد: زنبور عسل و زنبور وحشی از گرده ی گل تغذیه می کنند و ماحصل یکی عسل است و دیگر نیش می زند. آهوی آزاد و آهوی ختن هر دو گیاه و آب می خورند و یکی دفع می کند و دیگری مشک به بار می نشاند. نی خیزران و نیشکر هر دو از یکجا آب می خورند ولی یکی شکر می دهد و دیگری توخالی است. سپس می گوید صد هزار مثال این چنینی وجود دارد که در ظاهر یکی بوده و میان ذات آن ها با هم فرق بسیار است.

یکی غذا می خورد و تمام آن غذا تبدیل به پلیدی می شود ولی دیگری همان غذا را می خورد و تمام وجودش نور خدا می شود. یکی غذا خورده و تمام وجودش همه بخل و حسادت می شود، اما دیگری آن غذا را خورده و عشق الهی را پدید می آورد. انبیا و اولیا حق مثل زمین پاک و حاصل خیزند و کافران مانند زمین شورزار، گروه اول مانند فرشته پاک اند و گروه دوم مثل دیو می مانند. حضرت مولانا به انسان های منافق اشاره می کند و هشدار می دهد که این انسان ها به ظاهر مؤمن و در باطن منافقند و تأکید می کند که قیاس تام باطل است و نباید نابجا قیاس نمود.

2- نقش طوطی، بقال، روغن و پره های طوطی

در تمامی تفاسیر، مفسران متفق القول اند که اجزاء حکایت به شکل زیر نمود یافته اند:

طوطی: نماد مقلدانی که سخن اولیا الهی را تکرار می کنند بدون آنکه حقیقت آن را دریابند. (تاج الدینی، ۱۳۸۲؛ ۶۵۶-۶۵۴)
بقال: کنایه از مراد و راهنمایی سالک الی الله است.
روغن گل: کنایه است از مبانی و ارزش های طریقت

¹ personification

موهاپی که از سر طوطی می‌ریزد: کنایه است از حیثیت و ارزش ظاهری (سید حسین حق شناس، 1384: 27).
در این پژوهش سعی می‌کنیم در تک تک ابیات این حکایت، گفتمان را در حوزه نشانه‌شناسی تحلیل نموده و متمرکز بر گفتمان کنشی، این حکایت را مورد بررسی قرار دهیم.
گفتمان کنشی، بر اصل کنش گر²، کنش³ و تصاحب ابژه ارزشی متمرکز است (شعبری، 1395: 14).

پیشینه

شکری و چمنی (1397) در مقاله "روایت شناسی داستان طوطی و بقال از مثنوی طبق نظریه تزوتان تودوروف" نخست به تحلیل نمود نحوی از جمله: گزاره و انواع آن، بی‌رفت، شیوه ترکیب بی‌رفت‌ها و وجوه روایی گزاره‌ها پرداخته‌اند و در پایان اسم، صفت، فعل، تطبیق آن‌ها با شخصیت‌های داستان، کنش‌ها و ویژگی‌های آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

به اعتقاد نگارندگان تحلیل روایت شناسی این قصه نشانگر آن است که قصه از بی‌رفت اصلی و یک بی‌رفت فرعی تشکیل شده است که به شیوه‌ی درونه‌گیری در دل بی‌رفت پایه قرار دارد؛ همچنین داستان دارای وجوه الزامی، تمنایی و پیش‌بین است، که وجه تمنایی به گونه‌ای متفاوت از نظر تودوروف ظاهر شده و بعد از انجام مجازات قرار گرفته است. سخنان تعلیمی مولانا در پایان داستان، نیز حاکی از آن است، که در مثنوی قصه، فقط قصه نیست و او داستان را مقدمه‌ای برای بیان تعالیم خود قرار می‌دهد؛ از دید روایت‌شناسی می‌توان گفت: مولانا از کنش معنا سازی در روایت بهره می‌گیرد، تا مفاهیم مورد نظر خود را در قالبی قابل فهم عرضه کند که در عین حال قابلیت پذیرش را هم داشته باشد و در این باره به داستان‌پردازی و دقایق آن آگاه است و آن را به بهترین شکل به کار می‌گیرد.

بهاری (1397) در مقاله "تحلیل جامعه‌شناختی اشخاص در حکایت مرد بقال و طوطی" اشخاص حکایت را به تفکیک معرفی و ویژگی‌های کلی آن‌ها را بیان می‌کند و در ادامه نقد جامعه‌شناختی بر مبنای کنش، کنترل، سوگیری و ارزش اجتماعی بیان می‌شود. نتایج پژوهش نشان داده که هر کدام از اشخاص در حکایت‌های مثنوی دارای کنش، کنترل، سوگیری و ارزش‌های اجتماعی نماد دینی هستند که به علت اندیشه اجتماعی که مولانا در پرداختن به این اشخاص داشته است، قابلیت انطباق با اشخاص در جوامع مختلف و از جمله جامعه امروزی را دارا هستند.

پژوهشگر در نهایت نتایج دسته‌بندی شده‌ی زیر را ارائه داده است:

- 1-شاکله‌ی این حکایت روایت خطی و نظم منطقی دارد و از رابطه علت و معلولی پیروی می‌کند.
- 2-درون‌مایه‌ی حکایت تحلیل‌شده در این تحقیق، نکوهش ظاهری و تعمیمات شتابزده می‌باشد.
- 3-زواویه‌ی دید در حکایت این پژوهش از نوع بیرونی و دانای کل است.
- 4-شخصیت‌های حکایت بر مبنای اصل، میانه، فرعی، سیاهی لشکر، بدون حضور فیزیکی، ایستایی، پویایی و واکنش‌های محیطی (درون‌گرا و برون‌گرا) طبقه‌بندی شده‌اند.
- 5-کشمکش‌های حکایت بر مبنای عاطفی، فیزیکی، و ذهنی صورت گرفته است.

غنی‌زاده (1394) در مقاله‌ای با عنوان "مطالعه موردی حکایت تمثیلی رمزی "مرد بقال و طوطی" از دفتر اول مثنوی" با روش تحلیلی-

توصیفی، در دو بخش کلی و مصداقی فرایند یک داوری و تصمیم‌گیری را در بستر داستان طوطی و بقال مورد بررسی قرار داده است و هدف نگارنده بررسی این موضوع بوده که فرایند یک داوری و تصمیم‌گیری چگونه رخ می‌دهد و ارکان یک داوری چگونه دستکاری و نتیجه آن مصادره می‌شود؟ نگارنده معتقد است این حکایت، حکایتی تمثیلی- رمزی است که از مبانی تعلیمی برخوردار

است و در بخش روساخت روایی بر شیوه استدلال قیاسی تاخته شده ولی در ژرف‌ساخت رمز و رموزی راجع به ضرورت‌های یک قضاوت منطقی بارگذاری شده است که انسان ناگزیر است در فرایند یک داوری بر آن‌ها آگاهی و تسلط داشته باشد. از دید نگارنده ژرف‌ساخت فکری این حکایت بر این پایه بنا شده است که داوری و قضاوت انسانی به نظام ادراکی و داده‌های اطلاعاتی به دست آمده بستگی دارد و هر اندازه قوه و قدرت پردازشگر ذهنی افراد قوی و نوع داده‌های به دست آمده صحیح‌تر باشد، داوری و قضاوت مطلوب‌تر خواهد بود. نگارنده در پایان به این نتیجه رسیده است که برای رمزگشایی حکایت و تفهیم دقیق آن علاوه بر حسگرهای جسمی، حسگرهای معنی نیز راه‌اندازی شود و مؤلفه‌ی عنایت در کنار مؤلفه‌ی اکتساب قرار گیرد و تفاوت میان رفتار اصیل و ساختگی شناخته شود و از رفتار اصیل الگوگیری شود.

پرسش‌ها و فرضیه‌ها

پرسش‌های اصلی این پژوهش عبارتند از:

- 1- آیا حکایت طوطی و بقال با اصول گفتمان ادبی استوار گرمس قابل تحلیل است؟
- 2- آیا گفتمان کنشی در این روایت گفتمان غالب است؟
- و فرضیه‌های طرح شده برای این پرسش‌ها به قرار زیراند:
- 1-بله اصول گفتمانی گرمس در این روایت ملموس است.
- 2-بله با توجه به آثار مولانا که به طور معمول بر کنش‌گری متمرکز است، گفتمان کنشی در روایت غالب است.

مبانی نظری

² agent

³ action

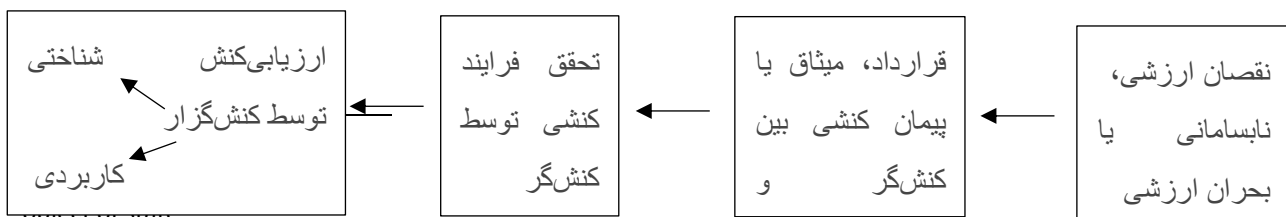
گرمس نخستین کسی بود که برنامه‌ی روایی⁴ (NP) را معرفی کرد. گرمس (1966) معتقد است هر گفتمان روایی دارای یک هسته مرکزی است که می‌توان آن را کنش نامید. هبرت (2007) برنامه‌ی روایی گرمس را فرمولی انتزاعی توصیف می‌کند که برای نمایش یک کنش مورد استفاده قرار می‌گیرد. بیان انجام یک کنش شامل توالی زمانی از یک وضعیت به وضعیت مخالف است که توسط یک کنش‌گر انجام می‌پذیرد. در این فرایند، S1 موضوع عمل⁵ است. وضعیت ممکن است به دو بخش تقسیم شود: موضوع وضعیت که آن را با S2 نشان می‌دهیم و هدف وضعیت⁶ که آن را با O نشان می‌دهیم و محل اتصال آنها که یا یک حرف ربط است (فاعل به همراه مفعول: n) یا تفکیک⁷ است (فاعل بدون مفعول: u).

گرمس (1966: 174-185) در مدل کنشگران⁸ یک کنش را به شش جزء تقسیم می‌کند که هر یک را عامل کنش⁹ می‌نامد. تحلیل مدل کنشگران شامل تخصیص دادن هر جزء از کنش در طبقات مختلف کنشگران توصیف می‌شود. گرمس (همان: 192-212) این شش عامل را به سه تقابل تقسیم می‌کند که هر یک از آنها یک محور توصیف را تشکیل می‌دهند: الف- محور مقصود¹⁰: سوژه¹¹ - سوژه¹². سوژه چیزی است که به سمت ابژه هدایت می‌شود. رابطه‌ی تثبیت شده بین سوژه و ابژه را یک اتصال¹³ می‌نامند و می‌توان آن را به‌عنوان یک ترکیب عطفی¹⁴ (مثلاً شاهزاده شاهدخت را می‌خواهد) یا ترکیب فصلی (قاتل از شر جنازه‌ی مقتول خلاص شد) طبقه‌بندی کرد. ب- محور قدرت¹⁵: یاری‌دهنده¹⁶ و حریف¹⁷. یاری‌دهنده به برقراری اتصال مورد نظر میان سوژه و ابژه کمک می‌کند و حریف مانع این موضوع می‌شود (مثلاً شمشیر، اسب، و مرد خردمند به شاهزاده کمک می‌کنند و جادوگر، اژدها، دوردستی قلعه و ترس مانع او می‌شوند)¹⁸. ج- محور انتقال¹⁹: گرمس از این محور به‌عنوان محور آگاهی²⁰ یاد می‌کند و آن را مشتمل بر کنش‌گزار و کنش‌پذیر می‌داند. کنش‌گزار عنصری است که درخواست برقراری ارتباط میان سوژه و ابژه را دارد (مثلاً پادشاه از شاهزاده می‌خواهد شاهدخت را نجات دهد). کنش‌پذیر عنصری است که تلاش برای او انجام می‌پذیرد. کنش‌پذیر کسی یا چیزی است که از برقراری اتصال میان سوژه و ابژه بهره‌ور می‌شود یا سود می‌برد (مثلاً پادشاه، پادشاهی، شاهدخت، شاهزاده و غیره). به تعبیر گرمس عناصر کنش‌گزار، کنش‌پذیر هم هستند.

شعیری (1395) پس از بررسی آثار گرمس تحلیل روایی برای این نظریه ارائه نموده است. وی سه واژه کلیدی برای درک هر چه بهتر نظام روایی مبتنی بر کنش معرفی می‌کند: کنش، ارزش²¹، تغییر²².

از تعاریف لاندوفسکی²³ (2004) چنین بر می‌آید که کنش‌های ارزش محور کنش‌هایی هستند که یا مبتنی بر عبور از وضعیت سلبی به ایجابی هستند یا عبور از وضعیتی ایجابی به وضعیتی سلبی را فراهم می‌کنند. شعیری (1395:24) گفتمان روایی کنش محور²⁴ را گفتمانی می‌داند که هدف اصلی آن تغییر از وضعیت اولیه یا نابسامان به وضعیتی ثانویه یا سامان یافته است. شعیری (1395) نظام گفتمانی تجویزی را زیرمجموعه‌ای از نظام گفتمانی کنشی قلمداد می‌کند که در راستای تحقق کنش، تجویزی صورت می‌دهد به بیان دیگر کنش‌گزار که در موقعیت برتری نسبت به کنش‌گر قرار دارد، کنش‌گر را وادار به انجام کنشی می‌کند. در چنین نظامی رابطه بین کنش‌گزار و کنش‌گر از بالا به پایین تعریف شده است و کنش‌گر باید مطابق برنامه حرکت کند تا خواسته‌ی کنش‌گزار تأمین شود. کنش تجویزی منطقی به کنشی اطلاق می‌شود که میثاق یا عهدی منطقی میان کنش‌گزار و کنش‌گر، ماهیت نظام گفتمانی را شکل داده است. پس از انجام کنش، ارزیابی کنش صورت می‌پذیرد.

الگوی نظام روایی کنشی بر اساس دیدگاه گرمس به شکل زیر است (برگرفته از شعیری، 1395)

- 7 disjunction
8 actantial model
9 actant
10 axis of desire
11 subject
12 object
13 junction
14 conjunction
15 axis of power
16 helper
17 opponent
19 transmission
20 knowledge
21 valeur
22 Transformation
23 landowski
24 Discours narratif

¹⁸ . اشاره به داستان گیسو کند (Tangled)

نظام گفتمانی کنشی القایی یا مجابی²⁵ به تعریف شعیری (1395) رابطه‌ای موازی است که در آن دوکنش گر داریم که در برابر یکدیگر قرار می‌گیرند و هیچ‌یک به آن دیگری برتری ندارد و بین آن‌ها تعامل برقرار است. و آنچه تعیین کننده است قدرت مجاب سازی یا القا است. یکی باید دیگری را قانع کند که کنشی را انجام دهد.

به گفته شعیری (1395)، یکی از راه‌هایی که گفتمان جهت بازیابی معنایی انتخاب می‌کند، فرایند تنشی است که معنا بر این اساس، پیوسته بازیابی می‌شود. در این فرایند نه رابطه‌ی تقابلی اهمیت دارد نه تثبیت معنا. دیگر نمی‌توان از هنجار معنایی تثبیت یافته سخن گفت. فاصله از هنجار است که معناسازی می‌کند. منظور از فاصله هرج و مرج نیست و نوعی میزان‌پذیری است.

فضای تنشی فضایی است که از دو منطقه فشاره‌ای و گستره‌ای تشکیل شده است. منطقه فشاره‌ای منطقه‌ای شوشی است که سوگیری آن بر درونه‌های عاطفی حضور سوژه متمرکز است.

منطقه گستره‌ای منطقه‌ای است که سوگیری بر دنیای بیرونی، کمی و شناختی متمرکز است. ولی اگر گستره‌ی فضای تنشی نامحدود باشد با وضعیت بسیط مواجه هستیم.

در نظام تنشی فشاره‌ای اگر فضای تنشی بسیار قدرتمند باشد سوگیری تنشی بر مبنای قوی بودن درونه‌ی عاطفی است اما سوگیری تنشی با افت عاطفی مواجه بوده و کم انرژی باشد فضای تنشی هم ضعیف است (دلیل بیناوابستگی).

در این پژوهش سعی داریم با بهره‌گیری از این تعاریف و دسته‌بندی‌ها، شعر طوطی و بقال را بررسی نموده و میزان دخالت هر گفتمان در شکل‌گیری روایت را مورد بررسی قرار دهیم.

گردآوری داده‌ها

برای گردآوری داده‌ها، هر یک از ابیات روایت را به تفکیک مورد بررسی قرار داده و چالش گفتمانی موجود در بیت را مورد بررسی قرار می‌دهیم:

خوش‌نوایی سبز و گویا طوطی

1- بود بقالی و وی را طوطی

تفسیر: روایت با توصیف زیبایی شناختی از آوای طوطی و زیبایی ظاهری وی آغاز شده و رابطه‌ی مالکیت بین بقال و طوطی را بیان می‌کند. این موارد نشان‌دهنده‌ی گفتمان روایی تجویزی است.

نکته گفتی با همه سوداگران

2- بر دکان بودی نگهبان دکان

تفسیر: طوطی از طریق گفتگو و خواندن آواز افراد را برای ورود به مغازه و خرید ترغیب می‌کرده که در این بخش گفتمان تشویق و ترغیب به چشم می‌خورد. بار دیگر با طوطی به عنوان کنش‌گزار (فرستنده) مواجه هستیم که با صحبت کردن افراد را ترغیب (وادار) به خرید می‌کند و این برتری طوطی را نشان می‌دهد که باز نشان از گفتمان تجویزی دارد.

در نوای طوطیان حاذق بدی

3- در خطاب آدمی ناطق بدی

تفسیر: در این بیت طوطی به لحاظ سخنوری به انسان تشبیه شده است. همچنین برتری بخشیدن به صدای آواز طوطی که آن را بهتر از طوطیان دیگر پنداشته نشانگر نظام گفتمان استعلائی است. روایت همچنان با برتر دانستن کنشگر (گوینده‌ی سخن)، که طوطی است، تجویزی است.

بر دکان طوطی نگهبانی نمود

4- خواجه روزی سوی خانه رفته بود

تفسیر: اشاره به خارج شدن دکان دار از مغازه بیانگر نظام گفتمانی رخدادی است و همچنان با نگهبانی دادن طوطی در مغازه نظام گفتمانی استعلائی را شاهد هستیم. دو رابطه کنشی را مشاهده می‌کنیم. کنشگر، صاحب طوطی که به خانه می‌رود و مغازه را به طوطی می‌سپارد (طبق عادت هرروزه) و کنش‌پذیر، طوطی که به سبب رفتن صاحب مغازه و نبودش پذیرفته که باید نگهبان مغازه باشد. گفتمان تجویزی است. عهد و پیمان نانوشت‌های میان بقال و طوطی نیز به چشم می‌خورد (من که نیستم مراقب مغازه باش) که در قالب این معاهده، طوطی می‌تواند کنشگر دوم هم باشد. پس در قسمت‌هایی طوطی کنشگر و در برخی نقاط روایت کنش‌پذیر است (مطابق با بند سوم نظریه گرمس، 1966).

بهر موشی طوطیک از بیم جان

5- گریه‌ای برجست ناگه بر دکان

تفسیر: گریه‌ای به دنبال موش وارد مغازه می‌شود. کنش‌گر غیرانسانی دیگری وارد داستان می‌شود که این بخش نیز مبین نظام گفتمانی رخ دادی است. ورود گریه به مغازه طوطی را بر آن می‌دارد که از برای حفظ جانش کنشی صورت دهد. در اینجا می‌توان متصور شد که گریه، طوطی را وادار به کنشی برای حفظ جان خود نموده یا به عبارت دیگر به طوطی القا نموده برای حفظ جانش پر بزند. پس با نظام گفتمانی القایی مواجه هستیم که گریه با ورود خود به طوطی القا می‌کند فرار کند. هر چند این القا هدفمند نیست و طوطی هدف اصلی گریه نیست.

شیشه‌های روغن گل را بریخت

6- جست از سوی دکان سوپی گریخت

تفسیر: زد و خورد میان گریه و موش و طوطی سبب می‌شود شیشه روغن بیفتد و بشکند، این واقعه نظام تقابلی را نمایش می‌دهد. در این بخش داستان، با بدعت‌گذاری کنشگری به نام گریه مواجه هستیم که بر خلاف روال معمول، وارد مغازه می‌شود و طوطی را وادار به کنشی می‌کند که سبب‌ساز روایت تازه است. عملیات القایی از سوی گریه بر روی طوطی اثر می‌گذارد و سبب ایجاد تنش می‌شود. در این شرایط نظاره‌گر عبور روایت از گفتمانی کنشی، به گفتمانی تنشی هستیم که در آن تن‌مدار (طوطی) در نتیجه القا کنش‌گزار (گریه) در روندی کاملاً ذاتی و غریزی و بدون درگیری تعقل، سبب می‌شود شیشه‌های روغن بشکند و روغن به کف مغازه بریزد.

بر دکان بنشست فارغ خواجه‌اش

7- از سوی خانه بیامد خواجه‌اش

²⁵ manipulatorie

- تفسیر:** بازگشت خواجه از منزل و بر در دکان نشستن، کنشی است که سرآغاز یک روایت جدید خواهد بود. کنشی که پیش‌زمینه تنش است. گفتمان روایی تجویزی، بیان می‌کند که صاحب مغازه، از جایگاهی بالاتر وارد شده و به بررسی عملکرد طوطی می‌پردازد.
- 8- دید پر روغن دکان و جامه چرب بر سرش زد گشت طوطی کل ز ضرب
- تفسیر:** خبردار شدن بقال از ریختن روغن، گفتمان تقابلی زد و خورد را در پی دارد که در پی آن موهای طوطی می‌ریزد. ابتدا کنش گر که همان مغازه دار است، دست به ارزیابی می‌زند. شرایط مغازه به بقال چنین القا می‌کند که طوطی بازیگوشی کرده و شیشه‌ها را شکسته است. این موضوع از سوی کنش گر، به نافرمانی طوطی تعبیر می‌شود و کنش تازه‌ای تحت عنوان کتک زدن طوطی شکل می‌گیرد. اتفاق که رخ می‌دهد این است که موهای طوطی می‌ریزد و طوطی در اثر یک گفتمان تنشی کچل می‌شود.
- 9- روزکی چندی سخن کوتاه کرد مرد بقال از ندامت آه کرد
- تفسیر:** طوطی زبان از سخن می‌بندد و بقال از کرده‌اش پشیمان می‌شود. نظام ارتباطی القایی را در پیش‌رو داریم. طوطی که از دست بقال دلخور است لب فروبسته است. عمل ایذایی کنشگر (بقال) بر کنش پذیر²⁶ اثر گذاشته و توانش او تغییر کرده و دیگر سخن نمی‌گوید. از سوی دیگر تنش (کتک زدن) منشا کنش طوطی (لب فروبستن) شده بنابراین گفتمان تلفیقی است.
- 10- ریش بر می‌کند و می‌گفت ای دریغ کفتاب نعمتم شد زیر میغ
- تفسیر:** بقال پشیمان است و به خود آسیب می‌رساند از شدت غم و افسوس می‌خورد. نظام گفتمانی هیجانی و عاطفی باعث فشار بر جسم کنش گر (بقال) می‌شود که در اینجا از آن به یک تنش (کندن موی صورت) تعبیر شده است.
- 11- دست من بشکسته بودی آن زمان که زدم من بر سر آن خوش زبان
- تفسیر:** ابراز ندامت و پشیمانی. همچنان با نظام گفتمانی هیجانی و عاطفی روبه‌رو هستیم که بقال آرزو می‌کند ای کاش به جای طوطی به خود آسیب رسانده بود. بار دیگر درگیر نظام گفتمانی استعلائی می‌شویم. ارزش طوطی برای صاحبش، چیزی بیش از یک حیوان عادی و معمولی است به نحوی که آرزو می‌کند ای کاش خودش جای او آسیب دیده بود. سایه گفتمان تجویزی همچنان بر روایت گسترده است.
- 12- هدیه‌ها می‌داد هر درویش را تا بیابد نطق مرغ خویش را
- تفسیر:** بقال برای اینکه طوطی دوباره به زبان بیاید هدیه و صدقه می‌دهد که بیانگر نظام گفتمانی اثرگذار است. کنشی (هدیه دادن) که به امید بروز تنش مثبت (باز یافتن نطق توسط طوطی) انجام می‌پذیرد. نظام گفتمانی همچنان تجویزی است.
- 13- بعد سه روز و سه شب حیران و زار بر دکان بنشسته بد نومیدوار
- تفسیر:** بقال کنش‌گری است که در فضای عاطفی منفی قرار گرفته است و همه چیز در سخن گفتن طوطی خلاصه شده است و شاهد وضعیت کمینه‌ای شدن گستره در همبستگی با فشارهای بالا قرار دارد. این بخش از گفتمان، بقال را در آستانه یک تنش نشان می‌دهد و هر اتفاقی ممکن است به دلیل ناامیدی رخ دهد.
- 14- می‌نمود آن مرغ را هر گون نهفت تا که باشد اندرآید او بگفت
- تفسیر:** بقال (کنشگر) هر چیزی را به طوطی نشان می‌دهد تا او را وادار کند به یک تنش مثبت (دوباره سخن گفتن). امور بقال بر این نقطه کمینه متمرکز شده است: سخن گفتن طوطی؛ که دو نشان دارد. اول اینکه طوطی دیگر دلخور نیست (نظام گفتمانی عاطفی) و دوم اینکه رونق به مغازه باز می‌گردد (بازگشت مشتریان می‌تواند یک تنش مثبت قلمداد شود).
- 15- جولقی سر برهنه می‌گذشت با سر بی‌مو چو پشت طاس و طشت
- تفسیر:** عبور یک کنشگر انسانی دیگر، یک درویش برهنه سر که ناخودآگاه سبب تأثیرگذاری بر طوطی می‌شود. در این بخش با نظام گفتمانی تمثیلی مواجه می‌شویم. سر بی‌موی درویشی که به کاسه و تشت برآمده لخت مانند شده و شاید تشخیص بخشی کمینه را نیز بتوان در این نظام دید. چرا که درویش به عنوان یک انسان مورد احترام واقع نشده و به ابزاری نظیر تشت مانند شده است.
- 16- آمد اندر گفت طوطی آن زمان بانگ بر درویش زد چون عاقلان
- تفسیر:** به حرف آمدن دوباره طوطی که می‌توان آن را تنشی ناشی از عبور درویش (کنشگر بی‌هدف) و دیدن او دانست. نظام گفتمانی همچنان تجویزی است. سخن گفتن طوطی نظام گفتمان استعلائی و خطاب قراردادن درویش (از بالا به پایین) نشانگر گفتمان تجویزی است.
- 17- کز چه‌ای کل با کلان آمیختی تو مگر از شیشه روغن ریختی
- تفسیر:** طوطی به کلام می‌آید و می‌پرسد که آیا تو هم شیشه روغن را ریخته‌ای؟ که در اینجا گفتمان قیاس را شاهد هستیم.
- سخن گفتن طوطی باز از نظام استعلائی پیروی می‌کند. نظام گفتمانی تجویزی است. کنش (عبور درویش) تنش (به سخن آمدن طوطی) را به دنبال داشته است.
- 18- از قیاسش خنده آمد خلق را کو چو خود پنداشت صاحب دل را
- تفسیر:** خنده مردم از این قیاس، کنشی است که در برابر سخن طوطی صورت می‌پذیرد و از سوی دیگر مجددا شاهد نظام استعلائی هستیم.
- 19- کار پاکان را قیاس از خود مگیر گر چه ماند در نبشتن شیر و شیر
- تفسیر:** در این بیت نتیجه‌گیری کلی از روایت صورت گرفته است و آن نهی از قیاس است. با گفتمان اندرگونه مواجهیم. در واقع به بخش ارزیابی داستان رسیده‌ایم و گفتمان تجویزی به جمع‌بندی رسیده است.
- 20- آن یکی شیر است که آدم می‌خورد و آن دگر شیر است که آدم می‌خورد
- تفسیر:** مقایسه دو شیر که یکی در صحرا و دیگری در کوزه است، نظام گفتمانی تمثیلی را نشان می‌دهد.

²⁶ Patient

21- آن یکی شیر است اندر بادیه و آن دگر شیر است اندر بادیه

تفسیر: نظام گفتمانی تبیینی که تفاوت میان دو شیر را بیان می کند و نظام گفتمان تجویزی با ارزیابی روایت و نکوهش قیاس به پایان می رسد.

تحلیل داده‌ها

در این روایت گفتمان تجویزی غالب است. هر چند در برخی موارد شاهد گفتمان القایی نیز هستیم. در بیشتر ابیات روایت، کنش از جانب صاحب مغازه به طوطی دیکته می شود. در میانه روایت به نظام گفتمانی مجابی یا القایی می رسیم. گریه از راه تقابل با موش و ایجاد ترس به طوطی آرام و نگهدارنده القا می کند که در مغازه پر بزند و فرار کند و این پر زدن روایت را درگیر گفتمان تنشی می کند. آنچه نباید رخ می دهد، شیشه‌ی روغن می شکند و با تنبیه طوطی توسط بقال، به پایان یک گفتمان کنشی می رسیم و این خود سرآغاز یک گفتمان جدید در روایت است.

روایت تنش محور دیگری با سکوت طوطی آغاز می شود. مرد بقال تحت کنترل شرایط تنشی به وجود آمده، انواع حیل‌ها را می آزماید. چیزهای جدید به طوطی نشان می دهد، به درویش‌ها صدقه می دهد، بر پشت دست می زند و ریش می کند و تمام این کنش‌ها برای این است که طوطی به هر راهی شده به صحبت درآید.

در این فضای تنشی، منطقه‌ای فشاره‌ای را می بینیم که منطقه‌ای شوشی است. طوطی تنبیه، کچل و خاموش شده و منطقه‌ای گستره‌ای داریم که بر دنیای بیرونی طوطی یعنی عاملی که باعث این وضعیت شده (بقال) و کارهایی که برای بازگرداندن طوطی به وضعیت به قبل انجام می دهد، متمرکز است.

شاید بتوان در اینجا گفتمانی شوشی را به تصویر کشید. طوطی پس از شکستن ظرف، دیگر وارد عرصه کنشی نمی شود و هیچ عملی انجام نمی دهد. فقط دچار تغییر حالت عاطفی شده و دیگر سخنگو نیست و این موضوع او را از حالت قبلی متمایز کرده است. ولی آیا نظام گفتمانی استعلائی، که نشانگر این موضوع بوده که طوطی یک پرنده عادی نیست و درک انسانی دارد و به زبان انسان و از روی تفکر سخن می گوید، در اینجا طوطی را مختار به سخن نگفتن دانسته و به عبارت بهتر سخن نگفتن طوطی نوعی عناد با بقال است یا اینکه نه، صرفاً برای ابراز ناراحتی و جلب ترحم بقال این کار را می کند؟

یعنی طوطی هیچ کنترلی بر شرایط ندارد و سخن نگفتنش از روی تعمد نیست؟ (حضور تنشی- شوشی) یا اینکه طی روندی تدریجی و برنامه‌ریزی شده قصد دارد ارزش بالاتری برای خود کسب و بقال را تنبیه نماید؟ (حضور تنشی- کنشی).

از سوی دیگر در بخشی از روایت با مات شدگی مواجه می شویم. طوطی از سخن گفتن بازمی ایستد آیا مغلوب رخداد تنبیهی شده؟ بقال به عنوان کنشگر طوطی را کتک زده ولی آیا با این کنش به ابژه مورد نظر خود دست یافته است؟ خیر. این کنش بعدها مایه خسران وی شده و پشیمانی می شود. باید دید که آیا طوطی در وضعیتی غیرمترقبه ناگهان دچار "سخن نگفتن و خاموشی" شده یا اینکه غلبه رخداد به گونه‌ای بوده که خودخواسته دست به سکوت بزند؟ شاید بتوان این گونه تفسیر نمود که بقال به طور ناخواسته طوطی را مات نموده و طوطی به طور ناخودآگاه مات شده است.

شاید بتوانیم بگوییم در این روایت با یک گفتمان تلفیقی مواجه هستیم که از هر سوی داستان بنگریم با ترکیبی جدید مواجه خواهیم شد. از سویی با تنبیه بقال مواجه ایم که در اینجا منشاء کنش است، میزان تنیدگی را باید در اثر کتک خوردن، کچل شدن و سپس خاموش شدن طوطی ارزیابی کنیم و حافظه جدیدی برای طوطی ثبت می کند که "اگر شیشه روغن را بشکنی کچل خواهی شد" و این را بر سر درویش تاس فریاد می زند! در ادامه روایت باز با جابجایی نقش‌ها مواجه می شویم: تنبیه به شکل تنشی تجلی می یابد که از سوی فرستنده یعنی کنش‌گزار که در اینجا بقال است، بر جسم کنشگر که بخش سخنوری طوطی است ردی بجا می گذارد که او را تا پایان فضای مات شدگی همراهی می کند و در کنترل کنشی بنام سخن گفتن (که در اینجا با عدم توانش ممزوج شده) طوطی کنشگر را همراهی می کند.

در هنگام ورود بقال به مغازه فرایند نظام‌یافته روانی پیاده و اجرا می شود: مشاهده (ظرف روغن شکسته)، تفسیر (کسی در مغازه نبود و حتماً شیطنت طوطی باعث این موضوع شده) ارزیابی یا قضاوت (طوطی ظرف روغن را شکسته) و بعد وارد روند تنبیه شدن و آغاز یک خرده روایت دیگر.

از دیدگاه عاطفی سه زمان در این روایت قابل مشاهده است:

زمان مقدماتی: زمان ابتدایی و تکراری روایت در خصوص طوطی و صاحبش و مغازه که آرام و یکنواخت بر یک پیوستار افقی ثابت در جریان است. بقال طوطی را گرامی می دارد چون همدم اوست و باعث رونق مغازه‌اش شده. اما ناگهان دچار گسست می شویم. از طوطی خطایی سر می زند که بقال را وادار به تنبیه می کند و با فضایی مواجه می شویم که طوطی دیگر عزیز نیست، تنبیه می شود و از سخن گفتن بازمی ایستد!

زمان میانجی یا واسطه‌ای: یک گریه وارد مغازه می شود و این پیوستار تکراری را تغییر می دهد. در یک فضای هیجانی عاطفی، گریه سبب می شود طوطی از جایگاه امنش بلند شود و ظرف روغن را بشکند این ورود سبب می شود طوطی مورد قضاوت قرار بگیرد و به ناحق تنبیه شود.

زمان نهایی: زمانی که بقال وارد مغازه می شود و با دیدن اوضاع طوطی را تنبیه می کند، به عنوان کنش‌گزار که از ابتدا فرستنده‌ی مهر و محبت بود غضب و غیض را به طوطی منتقل می کند و طوطی هم کچل می شود هم از سخن گفتن دست می کشد.

همانگونه که قابل مشاهده است، در هر سه پاره زمانی، نمودارها با هم تداخل پیدا می کنند یعنی با سپری شدن یک زمان، زمان جدید اتفاق نمی افتد، بلکه هر اتفاق، از دل اتفاق دیگر و اندکی پیش از پایان آن شکل می گیرد.

پس از ورود بقال و دریافتن مآو، با گفتمانی مواجه می شویم که بقال بیشتر تنش‌گزار است. طوطی را کتک می زند و طوطی تنش‌پذیر است که در اثر این حرکت تجویزی، هم قوای تکلم و هم موهایش را از دست می دهد و بقال به عنوان تن کنش‌گزار بر هر دو تن غلبه دارد.

در ادامه روایت، همه عوامل را متورم در یک نقطه می بینیم. ناآرامی بقال، کم شدن مشتری‌ها، به هم خوردن نظم مغازه و فضای ناشی از خلاء حضور همدم بقال به سبب خاموش ماندن طوطی تماماً ناشی از سخن نگفتن طوطی است. بقال نمی تواند چیزی را جایگزین کند و

نمی‌تواند شرایط را به قبل بازگرداند. این فشاره تا زمانی که حرکتی گستره‌ای (دیده شدن درویش) پدید بیاید در فضای روایت ادامه می‌یابد و با سخن گفتن مجدد طوطی خاتمه می‌یابد.

از دریچه دیگر، کنشگر که همان مرد بقال است، بسیار تلاش می‌کند که با دادن صدقه و هدیه و نشان دادن چیزهای گوناگون و ابراز پشیمانی، طوطی را به سخن درآورد و وضعیتی ایجابی پدید بیاورد اما موفق نمی‌شود و هرگونه توان تغییر از وی سلب می‌شود. تنش گزار یا طوطی طی تنبیه از وضعیتی ایجابی (که در آن سخن می‌گفته و مستعلی بوده و بعد از بقال صاحب مغازه بوده و سخنوری می‌کرده) به وضعیتی سلبی (که لب از سخن گفتن فرو بسته و مغموم در گوشه‌ای نشست) دچار شده با بحرانی شوک‌آور (تنبیه و کچل شدنش) سقوط معنایی را تجربه نموده است.

در نهایت شاید بتوان گفت در این روایت کنشی که مرد بقال وارد داستان نموده (تنبیه طوطی) همچنان به عنوان عامل تغییردهنده (سلب-کردن توان سخن از طوطی) حفظ نموده و تا پایان روایت، سایه خود را بر داستان حفظ می‌کند. چه در جریان سکوت طوطی و چه در ابراز ندامت و پشیمانی مرد بقال و تمام کارهایی که برای بازگرداندن قوای نطق طوطی انجام می‌دهد. ارزش به نحوی تابع کنش است. چرا که از دیدگاه طوطی به‌عنوان تنش‌پذیر (تنبیه شونده) بقال به‌عنوان تنش‌گزار (و همچنین کنشگر) پس از انجام کنش (تنبیه) دیگر آنقدر قابل احترام نیست که از مغازه‌اش نکهبانی کند و مشتری برایش فراهم کند یا حتی همدم او باشد!

پس از خروج از فضای داستان، در نمایی کلی به بررسی نتیجه‌گیری طوطی می‌پردازیم. طوطی پس از عبور از یک بحران تنشی دچار یک ارزیابی اشتباه شده و بحث قیاس را پیش می‌کشد که در ابتدای مقاله به آن اشاره شد و راوی داستان، رأی به بطلان قیاس می‌دهد. اگر بخواهیم سیر حرکت طوطی در بحران تنشی را در نموداری شرح بدهیم خواهیم داشت:

نقصان بیولوژیکی (کچل شدن) ← نقصان خودخواسته (لب از سخن فرو بستن) ← تغییر کنشگر به

ناکنشگر (تبدیل طوطی سخنگو به پرنده ای عادی و شاید نازیبا) ← جدال و کشمکش با دیگری (مقاومت

در برابر اصرارهای بقال) ← تفاهتی که سبب تغییر می‌شود (دیدن درویش و همذات پنداری با او) ←

بازگشت به وضعیت ارادی خود (سخن گفتن مجدد) ← بازیابی نقش کنشگری ایجابی (بازیافتن قوای

نطق و مقام استعلایی پیشین) ← حل بحران تنشی

نتایج

در این پژوهش به بررسی حکایت طوطی و بقال از منظر تحلیل گفتمان ادبی با تکیه بر نظریه گرمس پرداختیم. ابتدا گفتمان نهفته در روایت در هر بیت از شعر مورد بررسی قرار گرفت و سپس با جداسازی هر گفتمان مطابق دسته‌بندی گرمس، به تحلیل داده‌ها پرداختیم. مشاهده شد گفتمان غالب برای روایت گفتمان کنشی و تجویزی بوده و در میانه روایت گفتمانی تنشی شکل می‌گیرد که به واسطه تنشی که توسط شخص تنش‌گزار بر روی شخص تنش‌پذیر وارد می‌شود، نقصانی پدید می‌آید که تا آخر روایت همراه شخص تنش‌گزار است و از سوی دیگر تنش‌پذیر را به ارزیابی نادرستی می‌رساند و قیاسی نادرست بر حافظه تنش‌پذیر حک می‌کند.

دو سؤال در این پژوهش مطرح بود که با تحلیل داده‌ها پاسخ داده می‌شوند:

سؤال: آیا حکایت طوطی و بقال با اصول گفتمان ادبی استوار گرمس قابل تحلیل است؟

فرضیه: بله اصول گفتمانی گرمس در این روایت ملموس است.

پاسخ براساس یافته‌ها: بله. مطابق تعاریف گرمس، اصول گفتمانی حاکم بر این روایت، نظام گفتمانی تجویزی را نشان می‌دهد.

سؤال: آیا گفتمان کنشی در این روایت گفتمان غالب است؟

فرضیه: بله با توجه به آثار مولانا که به طور معمول بر کنش‌گری متمرکز است، گفتمان کنشی در روایت غالب است.

پاسخ بر اساس یافته‌ها: گفتمان حاکم بر روایت گفتمانی تلفیقی است که در بخشی از روایت از نظام گفتمانی کنشی و در بخشی دیگر از

نظام گفتمانی تنشی پیروی می‌نماید.

نتایج

بهاری، وحیده (1397). تحلیل جامعه شناختی اشخاص در حکایت مرد بقال و طوطی، پژوهشنامه اورمزد : بهار 1397 ، شماره ؛ 41 از صفحه 209 تا صفحه 228 .
تاج الدینی ، علی، 1382؛ فرهنگ نمادها و نشانه‌ها ، تهران ، سروش
حق شناس، سید حسین (1384). بشنو از نی: شرحی بر حکایات مثنوی: دینی، علمی، اخلاقی، عرفانی تاریخی، ادبی و اجتماعی. قم: نشر شاکر شعیری، حمیدرضا (1395)، نشانه معناشناسی ادبیات، انتشارات تربیت مدرس: تهران.

شکری، یدالله و چمنی کبری (1397). روایت شناسی داستان طوطی و بقال از مثنوی طبق نظریه تزوتان تودوروف. پنجمین همایش متن پژوهی ادبی نگاهی تازه به سبک شناسی، بلاغت، نقد ادبی.

Hébert, L. (2007). *Dispositifs pour l'analyse des textes et des images*, Limoges, Presses de l'Université de Limoges.

Greimas, A. J. (1966). *Sémantique Structurale*. Paris: Larousse.

Greimas, A. & Courtes, J. (1979). *Sémiotique: Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. (Langue, Linguistique, Communication) Paris: Classiques Hachette.

References

Spring, Wahid (1397). Sociological Analysis of individuals in the story of the man and parrot, the Research of Ormsad: Spring 1977, No. 41; From page 209 to page 228.

Taj al -Din, Ali, 2003; Culture of Symbols and Symbols, Tehran, Soroush

Haghighat, Seyyed Hossein (2005). Hear from Ney: A Mathnawi Anecdote: Religious, Scientific, Ethical, Historical, Literature and Social Mystical. Qom: Shaker Publishing

Shoairi, Hamid Reza (2016), Semantism of Literature, Tarbiat Modarres Publications: Tehran.

Shukri, Yadollah and Chamani Kobra (1397). The narrative of the story of the parrot and the grocer of Masnavi, according to Tarzotan Tudorov's theory. Fifth Conference on Literary Research on Literary, Rhetoric, Literary Criticism.

Hébert, L. (2007). Devices for the analysis of texts and images, Limoges, Presses of the University of Limoges.

Greimas, A. J. (1966). Structural semantics. Paris: Larousse.

Greimas, A. & Courts, J. (1979). Semiotics: reasoned dictionary of language theory. (Language, Linguistics, Communication) Paris: Hachette classics.